

Optegnelser af Erik Ivarsen Nordal og Ivar Eriksen Leganger.

Meddelte af Rektor **A. E. Erichsen.**

Det haandskrift, hvori de nedenfor meddelte optegnelser findes, er en liden kvartbog paa 16 beskrevne sider. Hver side er af den første eier, hr. Erik Nordal, inddelt i én rubrik for Danmark og én for Norge, hvorhos en bred kant er bestemt til familienotitser. Men han har ikke ganske overholdt disse grænser, og hans søn, hvem størstedelen af indholdet skyldes, har indført sine optegnelser overalt, hvor han fandt en ledig plads. saa at det hele ser noget forvirret ud. Om manuskriptet, der nu eies af meddeleren, kan forøvrigt kun oplyses, at det i sin tid har tilhørt provst N. G. A. Dahl i Evindvik (død 1852), en ivrig historisk samler, om hvem der kan henvises til fortalen til Lampes „Bergens Stifts Biskoper og Prester efter Reformationen“. En og anden oplysning sees fra disse optegnelser at være tilflydt Lampes verk med Dahl som mellemed. Efter Dahls død har det aldrig været benyttet.

For at spare plads har meddeleren for det næste udeladt, hvad der er bekjendt fra andre kanter, navnlig de ikke faa notitser om samtidige verdenshistoriske begivenheder. Derimod har han troet at burde forudsikke nogle biografiske efterretninger om de to prester, fra hvem disse optegnelser skriver sig, og særlig med nogen udførlighed om mag. Ivar Leganger, da der om denne ret merkelige og fortjente mand hidtil ikke foreligger andet samlet end hans ufuldstændige og feilfulde biografi i Lampes prestehistorie.

Erik Ivarsen Nordal (Nordalinus) var en prestesøn fra Norddalen paa Søndmøre, hvor han var født 1591. Han blev student 1612, personel kapellan i Akerø 1616 og i Evindvik 1617. I 1618¹⁾ kaldtes han til sogneprest i Leikanger i Sogn, i hvilken

¹⁾ Lampe, Prestehist. II 64 udtaler sig tvivlsomt om, hvorvidt 1618 eller 1621 var det aar, da hans formand i Leikanger døde og han selv tiltraadte; men da hans ældste barn af egteskab med formandens enke allerede fødtes 1620, kan der ikke være spørgsmaal om 1621.

stilling han døde 1658 efter at have været provst siden 1637. Straks efter ansættelsen i Leikanger blev han gift med sin formands enke, Karen Nilsdatter Werner, som paa den tid neppe var mere end 18 aar gammel. Efter hendes tidlige død 2 marts 1634 indgik han det følgende aar nyt ægteskab med Malene Splidsdatter fra Bergen, der overlevede ham. Han havde i begge ægteskaber mange børn, hvorom henvises til hans egne optegnelser. De børn, som naaede voksen alder, kaldte sig *Leganger*, saaledes som man dengang skrev prestegjældets navn. Blandt den talrige efterslegt har der været mange dygtige embedsmænd, især geistlige. Portræter af Erik Ivarsen og hans anden hustru hænger i Leikanger kirke¹⁾.

Mag. *Ivar Eriksen Leganger*, hr. Erik Nordals søn i første ægteskab, fødtes 26 februar 1629, blev student fra Bergens skole 1646, baccalaureus 1648 og tiltraadte tidlig paa sommeren 1650 en udenlandsreise, hvorunder han i samme aar besøgte en række byer i Nord-Tyskland, i det følgende aar Amsterdam, Utrecht og Leiden. Efter henved 6 aars fravær fra fædrelandet var han i december 1651 atter i hjemmet. 1652 faldt han om høsten i en sygdom, som i mere end 3 aar fængslede ham til leiet. I begyndelsen af 1656 kunde han atter tage sig noget for og gjorde indtil pinse kapellantjeneste hos sin fader i Leikanger²⁾, hvorefter han en kort tid var huslærer hos presten i Hjørundfjord og endelig om høsten tog tjeneste som „domesticus“ hos hr. Otto Stoud i Bergen. Høsten 1657 blev han i en alder af 28 aar kaldet til sogneprest til Vik i Sogn, og i dette embede sad han til sin død, i 45 aar. Han boede, ialfald i den senere del af sit liv, ikke paa Hoprekstad, som før hans tid var prestegaard, men paa garden (Grov³⁾). I 1668⁴⁾ valgtes han til provst i Sogns dengang udelte provsti. Magistergraden fik han 11 juni

¹⁾ Anker og Huitfeldt-Kaas, Katalog over malede Portræter i Norge, s. 82 og 101.

²⁾ Ikke i Vik, som det heder hos Lampe II 86.

³⁾ Torfæana s. 170 og 174.

⁴⁾ Ikke 1658, som Lampe II 86 anfører. Efter Erik Nordals død 1658 blev Peter Olsen Hanning viceprovst og 1659 virkelig provst og fungerede som saadan til sin død 1668. Ogsaa Worms lexikon har 1668.

1684. Fra 1680 og til sin død havde han til medhjælper i embedet hr. Ludvig Muntke, som blev hans svigersøn og eftermand. I de sidste 10 aar var han sygelig; allerede i 1693 klagede han over forskellige skrøbeligheder, som fulgte med alderen, og led derhos af stensmerter¹⁾. Han døde 3 april 1702 i en alder af 73 aar. Sit livs hændelser har han sammenfattet i et kort latinsk digt, som Worm har meddelt i sit lexikon, hvorfra det er aftrykt i Lampes prestehistorie. I Viks kirke hænger portræter af mag. Ivar og hans tvende hustruer²⁾.

Mag. Ivar Leganger blev 17 april 1659 trolovet med *Maria Berthelsdatter Mule*, enke efter den forrige sogneprest i Vik, Knut Kristofersen Glad, med hvem hun havde mindst 3 børn³⁾. Hun var nu 45 aar gammel og 15 aar ældre end Leganger. Brylluppet stod om sommeren samme aar, og vielsen forrettedes af biskop Jens Schjelderup. Hun døde allerede 16 juni 1665. Uagtet den betydelige forskjel i alder synes egteskabet at have været meget lykkeligt. Med denne hustru havde Leganger ingen børn. Efter hendes død blev han, formentlig 1667, gift med *Anna Finde*, datter af Peter Jørgensen Finde, sogneprest i Førde; hun var født 1645 og døde 1728. I dette ægteskab havde han mange børn, hvoraf 3 blev prester.

Leganger var en meget rig mand. Noget havde han modtaget efter sin velstaaende fader; men for en væsentlig del maa han antages at have faaet sin formue med sin anden hustru, hvis fader havde eiet en mængde gaarde i Søndfjord og Sogn. Imod slutningen af sit liv sees Leganger opført som eier af betydeligt jordegods og adskillige skove, hvorhos han havde 4 sagbrug, hvorpaa der blev skaaret omtrent 700 tylvter bord aarlig. Han skildres vistnok korrekt som „den særdeles dygtige husholder, den noiagtige og paapasselige mand, der ved alle leiligheder søgte at verne om og yderligere forøge det arvede gods“⁴⁾.

¹⁾ Torfæana s. 170.

²⁾ Anker og Huitfeldt-Kaas, Katalog s. 82.

³⁾ Om hendes slegtsforhold henvises forøvrigt til Legangers optegnelser ved aar 1659 og det derved bemærkede.

⁴⁾ Hartv. Munthe, Efterretninger om Familien Muntke, s. 628.

Der siges, at han eiede de fleste kirker i Sogn, „og man ser derfor fast i alle hans navn paa en eller anden maade for-eviget“¹⁾. I Hoprekstad kirke findes der paa væggen en lang indskrift, hvori hans liv og lærdom berømmes; ligesaa paa en stentavle i forhallen i Hove kirke. Hans navn er anbragt paa altertavlen i Kvamsø kirke og paa en af denne kirkes klokker, hvilket vistnok betyder, at han har bestridt udgifterne dermed. I Hoprekstad kirke blev i hans tid væggene ornamenterede og malede med landskaber og figurer, og i det hele synes det at have ligget ham paa hjerte at sørge for sine kirkers udstyr²⁾.

Blandt den norske prestestand paa den tid var mag. Ivar Leganger uden tvivl en af de lærdeste og for videnskabelige interesser mest modtagelige. Under sin studietid viser han sig paavirket af det opsving, som Thomas Bartholin gav det medicinske studium og navnlig anatomien. Fra 1650 kjendes en akademisk disputation af ham om leveren og galden (*Disp. de hepate et bilis receptaculis*) og fra samme aar en lignende om hjertet (*Disp. de corde*), hvilken sidste Bartholin optog blandt de 18 *collegii anatomici disputationes*, som han udgav 1649—51. Nogen fortsat videnskabelig beskjæftigelse i denne retning kunde der naturligvis ikke blive tale om, da Leganger var bleven prest i Sogn; men der er vel neppe tvivl om, at han, i lighed med mange andre norske landsprester, har anvendt de i ungdommen tilegnede medicinske kundskaber til nytte for sine sognebørn³⁾. Paa et andet felt fik han mange aar derefter udgivet et skrift, nemlig en udførlig udlæggelse af den text hos profeten Esaias, der pleiede at behandles paa den offentlige bededag 4de fredag efter paaske; skriftet er paa latin og udkom i Kjøbenhavn 1692⁴⁾. For fædrelandets historie og topografi nærede han en interesse, som i den senere del af hans liv modtog en kraftig spore udenfra.

¹⁾ Trondhj. Videnskabselsk. Skr. i 19 Aarh. II 167.

²⁾ B. E. Bendixen i Aarsberetn. fra Foren. t. Fortidsm. Bevaring 1881, s. 30 fg.

³⁾ Chr. Worin fortæller i sin ligprædiken over dr. Peter Jespersen, at denne udenlands lagde sig efter lægevidenskab, fordi han paa den tid endnu tænkte at skulle leve og dø som prest i Norge.

⁴⁾ Den udførlige titel findes i Bibl. Danica I, 580.

Da Tormod Torfæus havde bosat sig paa sin gaard paa Karmøen og med energi forberedte sit store verk over Norges historie, kom han i forbindelse med enkelte literært anlagte embedsmænd i landet, deriblandt Ivar Leganger. Det var Torfæus's tanke gjennem biskoperne at faa udvirket, at hver provst ved sine undergivne presters bistand skulde forfatte en nøiagtig beskrivelse over sit provsti; naar alt var indkommet, vilde han sammenarbeide disse bidrag til en fuldstændig landsbeskrivelse¹).

Ingen var villigere til at gaa ind paa Torfæus's plan end Leganger, og det var denne, som indledede forbindelsen mellem dem ved den 1 juni 1693 at tilskrive den ham personlig ubekjendte historiker. Han udtaler i dette brev, at han ligeoverfor historisk granskning føler sig som et barn og dummere end Davus (trællen i den antike komedie); men han har havt glæde af at læse Snorre i Peter Klaussons gjengivelse og dennes Norgesbeskrivelse, ligesom han kjendte Jonas Ramus's skrifter. (Det viser sig forresten, at han ogsaa eiede og studerede Stephanius's Saxo, Worms Monumenta, Pontanus og i det hele, hvad der i samtiden gjaldt som historiske hovedverker). Han længes nu efter en fortsættelse af Snorre, de senere kongers historie lige til denne dag, „dog ikke udenfor, men indenfor disse fædrelandets fjelde“, altsaa kun Norges historie, ikke tillige Danmarks. Dernæst trænger vi, siger han, høiligen et kart over Norge „ikke sammen med Sverige og Danmark, som sedvanligt paa de hollandske karter, men fremstillet alene og for sig selv“. Saadanne udtalelser af en særskilt norsk nationalfølelse, der vistnok er yderst sjelden at finde i hine tider, træffes ogsaa ellers hos Leganger²). Samtidig med brevet sender han Torfæus foruden sit nys udgivne theologiske skrift ogsaa i manuskript et latinsk digt, hvormed han havde villet ledsage Arnoldus de Fines Norges historie; denne bog er, som bekjendt, aldrig udkommen, men Legangers digt har Suhm ladet trykke i „Torfæana“.

¹) John Erichsens biografi af Torfæus i *Minerva* II, 3, 283 fgg.

²) F. ex. naar han i sine optegnelser skriver, at Trondhjem blev tagen tilbage „af os norske“, eller i Sogns topografi klager over, at det norske sprog er kommet i foragt.

Torfæus svarede med et meget langt brev den 14 juli. Legangers navn og hæder, skriver han, havde længe været ham vel bekendt. I sin ungdom regnede han hans stedson Berthel Glad og hans broder Peter Leganger, som nu var provst paa Jæderen, blandt sine bedste venner. I anledning af Legangers forespørgsel om et kart over Norge oplyser Torfæus, at det foregaaende aar, da han var i Kjøbenhavn, traf han hos oversekretæren Mathias Moth den trondhjemske lektor, mag. Melchior Ramus, som medbragte og fremviste et af ham selv tegnet overmaade skjønt og visselig meget nøiagtigt kart over Norge i stort format; det skulde af Moth overrækkes kongen. Det var Ramus's hensigt at udarbejde lignende karter over de enkelte landsdele. Men det ypperlige hjælpemiddel, som Ramus's kartarbeider, naar de var afsluttede og udgivne, vilde yde historikeren, var der nu ikke mere haab om, da den lærde mand kort efter afgik ved døden. Ellers kjendte Torfæus kun 4 hollandske karter, hvoraf det ene fremstillede hele Norge, de øvrige enkelte stifter; men disse karter var ufuldkomne og stedsnavnene havde ofte faaet hollandsk form. — Idet Torfæus sender Leganger Fridtjovs saga (*Fridthiofi vita*), beder han ham undersøge hos de indfødte, om der endnu er levninger eller minder tilbage af Beles og Torsteins gravhauger, af Baldershage o. s. v. Endvidere anmoder han Leganger om ved sine presters hjælp at skaffe underretning om gamle pergamentsbøger, om traditioner og folkesagn, hvorhos han meddeler ham forklaring af endel stedsnavnes betydning.

Herpaa fulgte fra Leganger under 16 september et udførligt svar, hvori han som indfødt Sogning udtaler sin store glæde over den interesse, som Torfæus, „Norges Saxo“, viser ogsaa for denne landsdels gamle minder. Paa stedet selv er de uddøde. Af Baldershage, Framnes og Fridtjov selv er der ikke „en erindring eller skygge“ tilbage. En særlig fornøielse har Torfæus skaffet ham ved sine etymologiske forklaringer. Leganger har nu udarbejdet en kort beskrivelse over Sogn, som han sender tilligemed brevet, og anmoder nu Torfæus om at forklare ham betydningen af de deri forekommende stedsnavne.

Endelig beder han indstændig Torfæus om til sommeren at tage sig en ferie og i følge med provst Peter Leganger selv komme til Sogn, hvor de da paa hans prestegaard skulde drøfte de emner, som laa dem begge paa hjerte.

I sin „Brevissima Sogniæ Chorographia“, som var udarbejdet i løbet af et par sommermaaneder i 1693, giver Leganger efter en kort indledning underretning for hvert prestegjæld om kirkerne, notitser om øer, fjorde, veie, tildels ogsaa om gaarde, endvidere adskillige meddelelser om antikviteter, især i hans eget prestegjæld, Vik. Bl. a. skriver han derom: „Paa en slette midt i sognet findes et sted, som kaldes Gilderhuus, hvor der staar en bautasten (cippus). Her pleiede før almuen en gang hvert aar at forsamle sig, de gamle for de unges skyld, for at fortælle dem om deres forfædre, slegtninger og svogerskab, ætgaardenes grænseskjel o. lign. Derefter holdt de gjestebud vekselvis. Det var maaske en nyttig og rosværdig skik, men nu er den ikke i brug formedelst de indfødtes fattigdom, som har lært dem af med at holde gjestebud. Men nu ved man ikke besked om sin herkomst, ofte ikke om sine levende slegtninger og er meget ofte uvidende om de jordstykker og skove, som hører gaardene til.“ Fra Leikanger meddeler han den ret merkelige oplysning, at nær ved prestegaarden, hvor han selv var opvokset, var der en liden bæk, som bønderne kaldte Baldurs Grooff (grov d. e. bæk), hvormed han sammenligner Stephanius's beretning om Balders brønd paa Sjælland¹⁾.

Forfatteren indlader sig jevnlig paa forklaring af stedsnavnene, hvortil i det hele hans tid havde stor tilbøielighed, men liden lykke. Leganger, som ikke kjendte det gamle sprog, maatte naturligvis ogsaa gjøre sig skyldig i store feiltagelser; men hans grundige kjendskab til dialekten kom ham ofte til hjælp, og han forklarer rigtig navne som Leikanger, Aalen, Udland (Aurland) o. fl. I det hele er Legangers topografi mere af historisk-filologisk art end en saadan beskrivelse som de, der

¹⁾ Sophus Bugges interessante bemærkninger i anledning af denne Legangers oplysning læses i hans Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse I, 274. Bækken kaldes Baldersgrov den dag idag.

forfattedes af norske prester hundrede aar bagefter. Folkets levevis, næringsveie, naturforholdene befatter han sig lidet eller intet med. Kun mod slutten kommer i denne retning en mismodig betragtning: „Jordens afgrøde i haver, agre, eng og skov, ogsaa fiskeriet, slaar nu feil og minsker aarlig, saa at Sogn ikke nu, som i gamle dage, er noget ønskeligt sted;“ hvorpaa han fortsætter med en ret uventet bemærkning: „Saaledes gaar ogsaa sproget tilgrunde, eftersom det nu ikke bruges til sang, ikke prædikes i kirkerne; man taler ikke, man trykker ikke bøger paa norsk. Høvdinger (potentes) findes nu ikke mere, som i gamle dage, her i riget. Sic transit gloria mundi.“ Dermed ender han sit skrift.

Legangers arbeide blev dengang ikke trykt, men synes tiligemed hans to breve at have faaet nogen udbredelse ved afskrifter¹⁾. Henimod hundrede aar senere optog Suhm baade brevene og topografien i den af ham 1777 udgivne samling „Torfæana“ (s. 150—182), hvor de har været vel gjemte²⁾. Ialfald topografien fortjente at gjøres mere tilgjængelig i en ny udgave, saameget mere som Suhm har tilladt sig for ensartethedens skyld at omsætte de danske partier i originalen paa latin.

I. Optegnelser af Erik Ivarsen Nordal.

1621. 27 Aug: nata est filia mea Martha, quæ obiit 1623.

1622. M. Andreas Arreboensis episcopus Nidr: ab officio remotus ob varia levitatis scandala: cui successit M. Pet: Scheld:

1623. Natus est filius meus 2^{dus}, cui nomen Nicolaus, qui 1 mensem vixit³⁾. — Afbrende Bergen domkirke, bispgaarden, den ny kirke paa stranden saavel som korskirke; allene hospitalet, bryggen och slottet blef salveret.

¹⁾ Katalog over den arnamagn. Haandskriftsaml. s. 515, nr. 982 4to. Bibl. Langebekiana s. 557. Katalog over J. Chr. Bergs Bogsaml. s. 240. Det er vistnok Bergs afskrift, som nu findes i Kristiania universitets manuskriptsaml. nr. 457 4to.

²⁾ Saavel Sophus Bugge som N. Nicolaysen (N. Fornlevn. s. 468) citerer en afskrift af topografien uden at nævne, at den er trykt.

³⁾ Den ældste søn, Hans, var født 1620, blev student 1642 (se nedenf.)

1624. Affbrende Opsloe bye vden dombkirken och bisp-gaarden och hospitalett.

1625. Nata est altera mea filia nomine Margareta natten thil langfredag:

1626. In Jan: obiit D. Daniell Hauslo[e]nsis, cui successit ad breve tempus D. Mathias, postea D. Joannes Jani (imber etc¹).

1627. 16 Aprilis hora 4 p:²) filia mea Anna nata. — M. Laurentius Scaboe episc. Stavang. obiit: cui successit M. Thomas Cunradi f. concinator S. Nic: H: — Døde welb: Knud Gyldenstiern slotzherre paa Bergenhuss. Kom effter hannem welb. Oluff Passberg.

1628 vaar capiteiner oc officerer allevegne i Norge indlagde till landzens defension: oc her paa Leganger Cort van Heldsheim leutenant med hustru oc 3 børn oc en corporall inquarteret.

1629. 26 Febr: natus est filius meus Ivarus circa 12. — Min k. stiftotter s. Johanne Hans d. døde i smaakopper den 4 Martij och min egen lille dotter Ane Erichs d. om morgenen strax der effter.

1630. Dominus Petrus Folderup³) 30 Junij vitam finivit, cui successit comminister meus dominus Christiernus Andreæ Aalb:

1631. 19 Jan. circa quintam m[atutinam] peperit uxor mea filiam Luciam. — Frater m. e. dominus Petrus Ivari dominica Septuagesima sacris Bergis est initiatus. — Den 12 Maji døde s. Maren Michels dotter, blef begraffuen i Legangers kirke⁴). — Hoc anno obiit M. Petrus Brok pastor ecclesiæ cathedralis Bergensis, cui successit M. Johannes Aalborg:⁵)

¹) Om Daniel Rasmussen Scherning, Mathias Berntsen og Jens Jensen Tisted, prester i Hafslo, se Lampe II 19.

²) D. e. postmeridiana.

³) Sogneprest i Lærdal.

⁴) Hun var vistnok datter af Mikel Mikelsen Due (den yngre), sogneprest i Sogndal, hvis enke blev gift med den forrige prest i Leikanger, Hans Nilsen Arctander.

⁵) Ifølge Lampe I 48 døde Peter Brock 1632; Lampe nævner ham ikke som magister, hvilket han allerede var 1608. Eftermanden M. Hans Samuelsen Schreuder kaldes her „Aalborg“, maaske fordi han tidligere havde været rektor i Aalborg; om hans herkomst er forresten efterretningerne modstridende.

1632. Den 16 December fødte min hustru en dotter, kaldett Karene, bleff hiemme døbt och døde den femte dagh der effter. — Dominus Jacobus Andreae Mandius¹⁾ pastor in Lindaass obiit, cui successit D. Lyttichius²⁾.

1633 døde min kiere syster Ane Iffuers d. paa Sundmør. — Affbrende Stavanger in Octobrj. — Dette aar døde min broder H. Peder Iffuersen præst i Wolden paa Sundmør³⁾.

1634. Natten imellom 1 och 2 dominica Reminiscere fødte min hierte k. hustru s. Karen Nilss d. sitt sidste foster, och der klokken vaar half 7, hensofuede hun ij Herren med en stadig tro och god taalmodighed. Hendis alder 34. Det sidste ord, hun talled i denne verden, vaar: O Herre Jesu, du Davids søn, forbarne dig offuer mig. — Den 2 Martij inter 1 et 2 f[ormiddag] blef min yngste dotter fød, och christnet den 6 Martij, kaldet Karen effter sin s. moder. Hendis faddere Maren Mulles, H. Jens i Hafsløe⁴⁾, H. Peder Finde⁵⁾, Simen Nilssen, Christen Anderssen. — Den 22 Julij døde denne lille min dotter s. Karen Erichs d., vaar 5 maaneder g:, 12 s[let].

1635. Den 25 Febr. 1635 stod mitt festensøll i Bergen hoss s. Peder Nilssens hustru⁶⁾ med erlig och gudfryctig pige Mallene Splids d. Den 2 Junij, som vaar 2 post Trin: stod vaar bryllup i Bergen, den 19 drog vij fra Bergen hiem i Soghn.

1636. 20 die Febr: peperit uxor mea filiam, cui nomen Catharina, circa 4 matutinam. — Den 28 August:, vaar den 11 post Trin:, stod min k. suoffers e. och w. mand Jens Michelsens bryllup i Bergen paa raadstuffuen. — Obiit dominus doctor Nic: Paschasius episcopus Berg: vir omni laude digniss: — Eodem

¹⁾ Kaldes hos Lampe I, 366: Jakob Pedersen Mand.

²⁾ Lyttich Hansen Ovenstad.

³⁾ Mangler hos Lampe II 226 blandt presterne i Volden.

⁴⁾ Maa være den foran nævnte Jens Jensen Tisted; det er altsaa urigtigt, naar denne hos Lampe II 19 angives død i 1630.

⁵⁾ Kapellan i Sogndal, siden sogneprest i Førde.

⁶⁾ Upaatvivelig lagmand Peter Nilsen Hjermans hustru Anne Jensdatter; hun blev enke 1634 og giftede sig senere med Hans Hansen Lillienskiold.

anno obierunt: D. Jacobus Olai in Førre, D. Michael in Evenvig, D. Abel in Tyssnes¹⁾.

1637. 26 Junij circa 11 a[n]te m[eridiem] natus est filius meus Splitius. — Obiit Dominus Petrus Skytt²⁾ præpositus in Soghn, cui successit D. Petrus Olaj. — 28 Septemb: hujus annj døde min h. kiere yngste d: Karen. — Den 1 Octob: hujus annj døde min k. gode suoffuer Tomas Pederssen udj Bergen. — Hoc anno a confratribus juxta ord: reg: in præpositum electus [sum], a M. Lud: constitutus.

1638. Om korssmes ante D. Michael natus est filius meus Petrus Ivarj³⁾. — In Daniam profectus est filius meus Johannes et in regia schola Frederichburgensi militavit.

1640. H. trekonger afften blef min søn Daniel fød. — Dette aar brende Bergen fra cantoret och vdt thil muren gandske forferdelige. Hvoroffuer M. Arnoldus Johan: de Fine gjorde et scriptum elegiacum in 8vo⁴⁾.

1641. 3 vger før paaske blef Jens fød.

1642. 2 vger før paaske Ane Erichs d. født. — Quo anno cornua deposuit filius meus Johannes Havniæ.

1643. Før pindsdagh Karen født.

1644. 8 dage før S. Hans dagh er Margrete født.

1645. Barth: natus est filius meus Nicolaus Paschasius.

1647. Paulisper ante pascha natus est filius ult: Ericus Ericj. Laus Deo in æ[ternum].

1649. Hoc anno dimissus est filius meus Joh: ab academ: Hauniensi. Den 4 Junij kom Hans Erichsen fra Kiøbenhaffn.

1651. Circa tempus S. Johannis abijt Joh: filius meus Nidrosiam. — Hoc anno in Decembri redijt filius meus Ivarus e Germ., Batavia et Dania sub autumnno.

¹⁾ Om presterne Jakob Olufsen Morsing i Førde, Mikal Olufsen Valkner i Evindvik (Gulen) og Abel Rasmussen i Tysnes se Lampe II 137 og 96, I 245.

²⁾ Peter Schytte, sogneprest i Sogndal; om ham og hans eftermand i Sogndal, Peter Olufsen Hanning, se Lampe II 44.

³⁾ „Ivarj“ feilskrevet for „Ericj“. Peter Eriksen Leganger blev 1657 student fra Stavanger skole; han døde 1706 som sogneprest til Haa paa Jæderen og provst.

⁴⁾ Den sidste bemærkning er senere tilføjet.

II. Optegnelser af mag. Ivar Eriksen Leganger.

[Paa første side har han i et vaabenskjold med underskriften: *Insignia Ivare Ericidis L.* tegnet et med vinger forsynet hjerte, der hæver sig op til himmelen fra jorden, som er antydet ved en globus med en kirke paa den ene side og en krone paa den anden. I margen har han som forklaring til billedet skrevet: *Munde inverse, vale! sursum, cor, dirige cursum!*]

Beati m. patris comministri ¹⁾ fuere sequentes: Dn. Johannes Claudius, Dn. Nicolaus Clod, Christiernus Andreæ Alb. past. post Leerdal, Christianus Nicolai Scanus, Erasmus Nicol. Foburg., Henricus Rehardi pastor postea Udland, Johannes Castenius Wildenrad post comminist. novi templi Bergensis, Hermannus Ethmundi Brock, Daniel Johannis Bugge pastor postea Jølstrens, Johannes Pauli Alstrup past. Haffsloens. Pædagogi præterea fuere bene multi: Johannes Olai, Johannes Schyt Ripensis, Dn. Joannes Westerburius, Hans Jespersøn, Hans²⁾ & multo plures.

1646. In numerum studiosorum receptus est Haffniæ Ivarus Erixi circa Pentecosten.

1648. Collatus est Ivaro Erixi Hafniæ gradus baccalaurei. Eodem anno attestationem profess. obtinuit. Dantiscum cum avunculo abiit, rediit & dimissione stipatus est.

1650. Circa auspiciam ætatis exteras regiones adiit Ivarus, Lubecam, Wismariam, Rostochium, Stralsundiam, Gryphiswald, Anklam, Stetinum, Berolinum, Francofurtum ad Oderam etc., Hamburgum, Glyckstad, Itzerhow, Krempe, Kilonium, Lundinum Eiderstediense, Heidam etc.

1651. Invisit Ivarus Erixi Bataviam, Amstelodamum, Ultrajectum, Lugdunum etc.

1652. Verem hunc [sic] Legangriæ in ædibus patris, æstatem Bergis transegi. Autumno in morbum incidi.

1653. Seqventi triennio æger sub manu Dei decubui.

1656. A Natalitiis ad Pentecosten comministri partes peregi apud patrem Legangriæ, abeunte Dn. Daniel Bugge. Tertia

¹⁾ Denne fortegnelse over Erik Ivarsens kapellaner fuldstændiggjør og berigtiger den hos Lampe II 77 fg. meddelte.

²⁾ Aaben plads til efternavnet.

Pentacostes feria Sogniã Sundmoriã profectus, pædagogum egi per æstatem apud Dn. Petrum Jani Alb. comministrum Hiørenfiord. Sub autumnno inde ad Dn. Otthonem, pastorem neophani Bergensis¹⁾, in domesticum accitus sum.

1657. Bleff Birgitte Munthe gift med Christopher Gerdtsøn²⁾. — Den 4 Sønd. effter Trin. stoed Lucie oc Ped. F. bryllup paa Lechanger³⁾. — Sub autumnno obiit hospes et herus Dns Ottho Erasmus Studenius, succedente Dn. Otthone Johannis⁴⁾ comministro Wossensium. — Paulo post denatus est compater meus honorandus Dn. Canutus Christoph.⁵⁾, in cujus locum et parochiam receptus & vocatus sum legitime dominica 26 p. Trinitatem, Deus prosperet, adjuvet et prospiciat⁶⁾. — Die 14 Novembris numero ornatissimorum studiosorum Hafniæ adscriptus est frater m. Petrus Eric. L.

1658. 26 Majj obiit Dn. Christiernus Andreæ Alburg: pastor Leerdalens., cui successit Dn. Jonas Erasmus comminister hujus parochiæ Wigensis. — 27 Junij ehev luctuoso sed beato obitu excessit parens m. dilectiss. Dn. Ericus Ivari Nordalinus, humatus dominica 4^{to} post Trin., cui successit Joannes Samuelis Buggæus, episcopi famulus. — 1 Sept. maatte geistlig oc verdslig udj Trundhiems bye med 3 opr. fingre sverge Carl Gustav, Svecorum regi, oc dronning Hedevig Eleonora oc deris søn huldskab oc troskab, hvilchen eed Claus Stiernskiel, da gubneur, paa Trundhiems gaard under aaben himmel toeg.

¹⁾ Hr. Otto Rasmussen Stoud til Nykirken i Bergen.

²⁾ Birgitte Ludvigsdatter Munthes og Kristofer Gjertsen Morgenstiernes bryllup sættes af Hartvig Munthe (Efterretn. om Fam. Munthe I 103) til 1656, af Lampe I 9 til 1655, begge dele altsaa urigtigt.

³⁾ Lucia Eriksdatter (født 1631, se ovenf.) og Peter Folderup, søn af hr. Peter Folderup i Lærdal.

⁴⁾ Otto Hansen Schreuder, sogneprest ved Nykirken til sin død 1696.

⁵⁾ Knut Kristofersen Glad, sogneprest i Vik i Sogn 1622—57.

⁶⁾ Paa en ledig plads i bogen har han optegnet følgende:

Præste-skatten siden jeg kom til Wig: 1657 [intet anført]. 1658 annus gratiæ, gaff enchen rostieniste. 1659 gaff ieg rostieniste 42 rdlr. 1 ort 10 sk. 1661 gaf ieg oc fuld rostieniste. 1661 gaf 12 rdl. til præsternis rejse ad Christianiam, af det kom paa H. Jens ontrint 30 rdlr., H. Jon 28. 1662 fodris 12 dlr. af hver præst, er effter liquidation 13 rdlr. 2 ort aff Wigs præst. 1663 ligesaa. 1664 ligesaa. (Præsternes her omtalte reise gjaldt arvekongens hyldning 1661).

1659. Den 13 Febr. obiit Dn. Matthias Lemmichius¹⁾, succedente Dn. Johanne Pauli Alstrup comministro patris beati mei. — Dominica Misericord. Domini seu 17 Aprilis sponsalia in nomine Domini habui cum pie defuncti Domini Canuti Christophorj relicta filia Maria Bartholi Mule²⁾, sermonem sponsalium habente Dn. Petro Olaj vice-præposito ex Ebr. 13, 4, concionem habente Petro Erics S. S. theologiæ studioso, ante aram canente Dn. Ioanne Bugge, deducente eam D. Magno Jonæ Schanche etc. — Dominica 4 post Trin. nuptias, quas faustiss. velit ipse Deus, celebravi, copulatus a M. Ioanne Schelderup episcopo, præsentem M. Gerhardo Melzow, Dn. Trugillo Læto et toto ordine confratrum. Concionabatur autem Dominus Petrus Olaj & præpositus post creabatur³⁾. — Circa autumnum moriebatur M. Engelbertus Georgius pastor templi apud Bergenses cathedralis, succedente ei genero ejus M. Ambrosio Lucæ Hardenbech, cui succedebat Samuel Johannis⁴⁾. — Discedebat præfectus hujus toparchiæ Ivarus Andreæ⁵⁾ ad præfecturam Rumsdalensem, succedente ei in hac nomarchia Georgio Postio. — Continuerede den Svendske krig i Danl. Bleff Trundhiem igienvunden fra

¹⁾ Sogneprest i Hafslo.

²⁾ Saa utroligt det kunde synes, at mag. Ivar ved denne leilighed skulde have skrevet galt, kan der dog ikke tvivles om, at „filia“ er en skrivfeil for „vidua“, at det altsaa var hans formands, hr. Knut Glads, *enke*, han blev gift med. At hr. Knut Glad, hvis hustru Karen Kolding døde 1628, atter blev gift, er sikkert nok, da hans børn Berthel, Oluf og Anne Glad maa være fødte efter 1628, og at denne anden hustru overlevede ham, sees af noten ovenfor, hvor enken i kaldet omtales 1658. Den nævnte Berthel Knutsen Glad blev student 1655, samtidig med Torfæus, hvem han omgikkes i Kjøbenhavn; i et brev til Torfæus af 1693 udtaler mag. Ivar sin sorg over, at denne hans haabefulde *stedsøn* saa tidlig døde. — Maria Mule har vistnok været datter af den Berthel Mule, som først var borgermester i Oslo og siden i kort tid lagmand paa Oplandene; han maatte for sin svagheds skyld tage afsked 1620 og er vel død snart efter. Da datteren Maria ved sin død 1665 var 51 aar, er hun altsaa født 1614, Ogsaa hendes første mand, Knut Glad, var fra Oslo.

³⁾ Det sees, at bryllupet har fundet sted under bispevisitatsen i Sogn. Peter Olufsen Hanning, som ved denne leilighed valgtes til provst, er omtalt ovenfor ved aar 1637.

⁴⁾ Samuel Hansen Schreuder, resid. kap. til Domkirken.

⁵⁾ Den grundrige foged Ivar Andersen egtede samme aar biskop Munthes datter Anna.

Svendsken aff os Norske ved Jacob Due. 14 Novbr. stoed det store feltslag paa Fyen. Alle Svenske undergich undtagen pfaltzgraf von Sultzbach Philip Ludewig oc graff Steinbock.

1660. Døde Jacob Due oberst leutenant. — Officererne, som skulde haffue ligget paa landet, bleff ey vell antagne i indre Sogn. — 18 Junij incendium patiebantur Bergæ irreparabile ab interstitio muri (ut vocant) usque ad neophanum¹⁾. — 19 Julij placide in Domino obdormivit amittæ meæ maritus, reverendus Dn. Erasmus in Brandal²⁾, epicedium componente fratre meo Petro, succedente autem in ministerio Dn. Claudio Johannis Gantzio defuncti genero et comministro. — Natten til første juledag ved midnat skeede et jordskelff her udj Sogn oc har streckedt sig ad Sundfiord oc videre hen nordenfieldss. Gud varer de lærde ved himmeltegn, men os u-lærde ved jorden under os, at vi sk. angre vore synder, omvende os oc afbede hans overhængende vrede.

1661. A festo natalitiorum Christi ad 23 Apr. aderat mihi heic frater meus Petrus. — Ædilitiam curam templi Øenss deposui in mense Martio, quam per triennium ante gesseram. — In Junio expirabat Andreas Madtzsøn, ecclesiarum in episcopatu Bergensi notarius. — Toge fogderne deris fogderier paa affgiff. — Døde H. Christen paa Findaass in principio Augusti, cui successit D. Janus Hendrici, comminister istius loci³⁾. — 3 Decembr. heic affuit Petrus Erici ex Nordfiord. — In comministrium Wossensem vocatus est Christiernus Nicolai⁴⁾. — Vaar udj Sogndal, Leerdal misvext, oc stor hunger udj Udland⁵⁾. — Om sommeren omrejste al Bergenhus lehn 4 comissarij, Owe Jenss., Christen Hanssøn, Anders Madtz-søn, Hernand G.⁶⁾, at opskriffue alle jorders lege, lejlighed, græsgang, fiskevand oc al herlighed, op-

¹⁾ D. v. s. fra Muralmenningen lige til Nykirken.

²⁾ Hr. Rasmus Paulsen Brandal i Ulstein var gift med hr. Erik Ivarsens søster Gjertrud.

³⁾ Stemmer ikke med Lanpe I 200, der lader hr. Kristen Jensen Sellø dø 1653 og lader ham efterfølges af hr. Johan Karstensen Bechmann.

⁴⁾ Kristen Nilsen Weinwich, siden sogneprest paa Voss.

⁵⁾ D. e. Aurland i midtre Sogn.

⁶⁾ D. e. Garmann (Gaarmand).

tager all geistlighedens gaarder, taxerer dem, forfarer om alle præbender oc indkomster, opbyrsel, qverne-steder, hvor mange boer hver savg kand skære etc. En effecta vel eventus subseqvutos terræ motum.

1662. In Januario bref om en tafle at omgaa for skolen oc hospitalet i Helsingør. — Kom den ny foged Hans Johannis Brun. — 9 Martij stoed Knud Geddis bryllup. — 25 April indgich almuen 8 sk. udgiffit til officerernis service. — Ved disse tider opkom en ny general fiscal bestallings breff. Siden kiøbte Niels Hanssen¹⁾ Liuseklosters gods for 28675 oc $\frac{1}{2}$ rdlr. — In Majo kom oc bref, at Hanssøn²⁾ oc Hermand G. hâr faaen Apostels oc Munckeliffs gods til evig odel. — Berættis, M. Henning Stockflet episcopus Christianiensis at være død. — Bergens borgere ancke meget paa, at Hallinger oc Walders bønder kiøber fæ : kiør af bønderne her udj Sogn, haffue forhverffuet cancellies forbud etc. For en koe giffuer de 4 eller $4\frac{1}{2}$ rxdr. — Fra Bergen ere i Kiøbenhaffn Christen Hanssøn oc Hermand Gaarm., priores h[ujus] regionis commissarij, fra borgerne Hans Zirling oc Lavridtz Sand, paa sine vegne lavmanden oc byfogden. — Den 18 Junii stoed Ane Knudssd.³⁾ troloffvelse med Thies Nagel, desponsante D. Petro Olaide præposito, præsentibus Severino Christophori, Simen Niels., oberst leutenant Ole van der Linde med regimentsskriffuer Hanss Hanssen, sin søn Jacob, oc efterfølgende alle officerer, Lauridtz Søffr. cum uxore, Berent de Nagel cum uxore, sorore et affine, noverca, Split⁴⁾, Berthel Christenss., Petro Petri etc. — Den 26 Octobr. stoed Ane Knudssd. bryllup med Thiess Nagel. Øl oc vin lagde han till, mad oc herberge vij. Vaar her H. Peder, H. Jenss, fogden, skriffueren, H. Mogens etc. — H. Madtz i Nordalen succederede H. Peder Rasmuss. Brandall⁵⁾. — 3 Septembr. døde H. Jens⁶⁾

¹⁾ Stiftsskriver Nils Hansen Schmidt.

²⁾ D. e. Hans Hansen Schmidt, 1676 adlet med navnet Lillienskiold, død 1681.

³⁾ Anna Knutsdtr. Glad, datter af den forrige prest i Vik oc steddatter af mag. Ivar Leganger.

⁴⁾ Forfatterens halvbroder Splid Eriksen (se foran ved 1637).

⁵⁾ Hermed stemmer ikke presterækken hos Lampe II 250 fg.

⁶⁾ Hr. Jens Nilsen 1652—62 (Lampe II 131).

paa Jølster, oc succederede hannem H. Daniel Johannis Bugge. — Lavridtz Sand, som paa borgernis vegne vaar i Kiøbenh., berættis at skulle haffue aff byen 1000 rdlr., 200 aarlig i 5 aar. — I denne høst vaar lidet høe ∴ foer. Begyntess en meged skarp vintter med frost, iis oc storm.

1663. Om vaaren dør M. Peder Niels. Lem, lector Berg. Succedit ei M. Arnoldus Joh. de Fine Scanus. Ei in rectoratu Claudius Nicolai Bleckingius. Illi in con-rectoratu Everhardus Everh. Til Hammer H. Anders Gaarmand. — In Augusto opkom Axel Sehested, eyende allt kongens godss her omkring i 6 fogderjer oc afhændende det igien for penger effter haanden. — Denne sommør visiterede bispen M. J. Scheld. her. — In fine Augusti døde H. Samuel Bugge i Ejdsfiord i Nordfiord. — In Octobr. døde H. Peder Ananiæsøn¹⁾, succedente H. Niels Bugge. — Denne sommer formedelst tørch oc skin²⁾ blef lidet foer oc mindre korn. — Den 15 Octob. stoed jeg fadder paa Knud Nagel. — Paa høst tinget bødis fal Apostels oc Munckeliffss godss.

1664. 21 Feb., som vaar natten til fastelaffns søndag, skeede jordskelff her udj gieldet. — Den 10, 11, 12 Maj bededage offuer al Norge. — In Junio udtog Cort Siffuersøn ∴ admiral Adler folch til H. May. tieniste oc sejlede med dem til Danꝛ. — Den 1 Augusti stoed herredage udj Christiania, huor ej kongen eller printzen var. Besade rættten canceler Peter Reetz, Norgis statholder Uldrich Fredrich Gyldenløw, N. canceler Owe Bielche, M. Rasmus Vinding, Wilhelm Meklenborg assistent-raad boende ved Brag-næss. For Bergens lawmand, udj 21 sager, møtte Hans Hanss. sorenskriffuer udj Nordhorlehn. — Jule-aften saais en brendend comet in ore ceti, saais lige med hine³⁾ stierner 20 nætter oc ophøyede sig i sin gang. Der paa kom storm oc blæst strax, siden general-fiscals ordre; tør vinter uden sne, saa græs-roden affrøs.

1665. In Martio reisde canceler Offue Bielcke, siden Hr.

¹⁾ Hr. Peter Ananiassen Beyer, sogneprest i Selje.

²⁾ Skin d. e. langvarigt tørt og klart veir.

³⁾ Hine d. e. de andre.

statholder Fr. Gyldenl. til Bergen om 3 orlogskib, som borgerne skulde holde og udrede, et som contoret skulde skaffe, item fortificationen at dømme paa, som oberst leuten. Caspar von Cicignon har udj sinde. — Døde borgm. Søffren Jenssøn. — 1 April. udj Risnefiord¹⁾ holt Hans Hanss. sorenskr. i Nordh. udskriffuelse, først til baadsmænd (huortil 350 af Bergenus lehn fodredis), siden til compagniets completering. — Døde H. Peder²⁾ i Jørenfiord. — 16 Jun. circa horam 10 antemerid. hensoff udj Herren min h. k. hustrue Maren B. d. Mule udj hendis alders 51 aar, effter at hun paa 16 dag hafde ligget siug udj landfar-sott. Blef jordet S. Hans dag. Ligprædicken holt H. Peder Olsøn præpositus aff den text, som hun selff udvolde, psalm. 116, 7—9. Iterum jungemur amantes³⁾. — Circa hoc tempus bleff Joh. Casp. von Cicign. commendant, Herm. Gaarm. præsi-dent, Peter Tr. borgm., Torckild raadm. i Bergen⁴⁾. — 18 Jul. summo mane et lidet jordskelliff. — 22 Jul. skud og corusationes i lufften. — 1 Avgusti vilde en englsk sqvadron, omtrint 24 skibe sterch, borttage nogle hollandske rige skibe. Men som de aff de hollandske skibe og Bergens slott finge mange skud og skarp moedstand, nøddis de at flye, effterladende 18 anchere, som de afhugge, og mistende deris anfører, greffuen af Barwigs søn⁵⁾. — 7 Septembr. holt jeg skiffte med mine stoff-

¹⁾ En liden fjord i Gulen prestegjæld i yttre Sogn.

²⁾ Hr. Peter Jensen Aalborg.

³⁾ Paa en ledig plads foran i bogen har han skrevet følgende
Epitaphium piæ memoriæ MARLÆ Bartholinæ Mulinæ,
conjugis n. dilectiss.

Occidit, heu! conjunx, curarum prima medela.

Vitæ ac consortis fida columna domus.

Spiritus æreus puro resplendet olympo,

Ingenuum corpus mollis arena premit.

Vort leffnet kierligt vaar, din død vil jeg begræde;

Min længssel till dig staar: vi samliss snart med glæde.

Ita cev viduus turtur ingemui Iv. Er. L. MDLXV Festo Proto-baptistæ.

⁴⁾ Borgermester Peter Trojel og raadmand Torkil Sommervelt omtales i N. Mag. II 541.

⁵⁾ Se herom B. E. Bendixen, Beskrivelser og dokumenter vedkommende kampen paa Bergens vaag 1665, Bergen 1896.

børn. — 27 Octobr. kom capitain Gersdorf til Wig. — 19 Decembr. kom Gerdt Junger oc blef om vinteren.

Hans Hansen Rosencreutz.

Af G. L. Wad.

Om den Mand, hvis Navn staar over disse Linier, har man hidtil vidst grumme lidt, og dog er hans Liv ikke uden Interesse, saa vist som det har sin Tiltrækning at følge de Mænds Skjæbne, som den unge Enevælde kaldte frem til en større Virksomhed, end deres Fødsel kunde give dem Forhaabning om, hvad enten det nu var Vedkommendes Dygtighed eller andre Omstændigheder der hævede dem. Rosencreutz hører ikke til de mærkeligste, om han end synes at have været en Mand med gode Evner og betydelig Dygtighed, og jeg vilde næppe være falden paa at beskjæftige mig med ham, hvis jeg ikke havde faaet Opfordring til at skrive en halv Side om ham i „Dansk biografisk Lexikon“. Jeg blev da nødsaget til at se at finde hans Spor; et heldigt Tilfælde vilde, at Skiftet efter ham, der findes i Provindsarchivet for Sjælland¹⁾, indeholdt meget mere om ham, end Skifteacter i Almindelighed gjemme, og væsentlig af disse Papirer uddrog jeg de følgende biografiske Notitser.

Hans Hansen, som Rosencreutz oprindelig hed, var født omtr. 1644 og maaske en Skaaning; i alt Fald sees han at have begyndt sin Carriere i Tjeneste hos Hr. Knud Ulfeldt til Svenstrup i Skaane; Ulfeldt „befordrede hannem i adskillige smaa Krigsbestillinger, i hvilke han overalt indtil den sal. Herres Død — Ulfeldt faldt i Kampen ved Sibberup i Skaane 22. Sept. 1657 — er medtagen udi adskillige Krigsoccassjoner i Skaane.“ Siden deltog Hans Hansen i Kjøbenhavns Forsvar og i Slaget ved Nyborg. Efter Fredsslutningen tjente han først i Skriverstuen paa Mariager Kloster og kom derefter i Tjeneste hos Gehejmerraad Holger Vind til Gundestrup, der først brugte ham

¹⁾ Hofrettens Archiv, Ordinære Boer.